

ANTROPONÍMIA VALENCIANA EN EL MORABATÍ DE 1397

Ventura CASTELLVELL

EL MORABATÍ O MONEDATGE

El monedatge o morabatí era el nom d'un impost que es va conèixer amb aquestes dues denominacions. A Catalunya va predominar el terme monedatge, a l'Aragó morabedi, a València i Mallorca s'anomenava morabatí o morabetí. En aquesta comunicació utilitzaré la forma morabatí, la més usual al regne de València.

El nom prové del morabatí, moneda d'or d'origen almoravít que va tenir una gran difusió durant els segles XII i XIII. A la Corona d'Aragó tenia diversos valors segons el regne. En els segles XIV i XV equivalia a 7 sous en el regne de València. L'estreta relació que hi va haver entre aquesta moneda i l'impost del monedatge, ja que la unitat de pagament era el morabatí, va fer que s'acabés coneixent aquest tribut amb el nom de morabatí.

El morabatí o monedatge era un ingrés extraordinari i regulat que s'imposava sobre la renda i que els monarques cobraven en els seus dominis cada set anys. Estava relacionat amb la fabricació de la moneda. A la Corona d'Aragó el rei tenia el dret d'encunyar moneda, fet que li proporcionava grans beneficis. Per evitar el perjudici que per als súbdits representava la pèrdua de valor del diner, es va pactar amb el rei l'impost del monedatge. El rei, a canvi, va adquirir el compromís amb els diferents regnes de la Corona de perpetuar i no alterar el valor de la moneda.

Hi ha notícies sobre el monedatge a Catalunya des del segle XI. No obstant no es fins al segle XIII, en temps de Jaume I, que es regula i es generalitza. A tot arreu, però, no va tenir la mateixa vigència. A les zones catalanes on circulava la moneda barcelonesa, va quedar exempta d'aquest impost en temps del rei Jaume I. En canvi allà on predominava la moneda jaquesa, Lleida, Tortosa i les seves àrees d'influència, es va mantenir fins a mitjans del XIV o principis

del XV. A l'Aragó es comença a cobrar l'any 1205, es regula el 1236, i es manté fins al segle XVIII. El primer monedatge que es va cobrar al regne de València és el del 1267. Els termes i les condicions són semblants al monedatge aragonés. No va desaparèixer amb el "Decreto de Nueva Planta" i va mantenir-se fins ben avançat el segle XVIII. Al regne de Mallorca el va imposar el rei Jaume II l'any 1301 i les notícies del seu cobrament arriben fins al 1763.

Des d'un bon principi es van crear normatives sobre el monedatge. A l'Aragó l'any 1236 i a Mallorca del 1301. En canvi no es coneix cap reglamentació específica de Catalunya. No obstant les imprecisions del seu articulat van provocar conflictes. Per això periòdicament sortien noves disposicions per evitar irregularitats, solucionar els dubtes que es presentaven davant de situacions excepcionals i legislar cada cas per evitar el frau. Les reglamentacions més modernes són de Mallorca de l'any 1757.

Eren les autoritats de les poblacions les encarregades de fer les relacions nominals dels que havien de pagar el morabatí. Estaven obligats a contribuir tots els habitants, amb algunes excepcions, que tenien casa i altres béns patrimonials iguals o superiors a 70 sous jaquesos a l'Aragó, 105 sous valencians al regne de València o 10 lliures a Mallorca. En el llarg període de sis segles que va durar l'impost sempre es va cobrar la mateixa quantitat: un morabatí. S'havia de pagar cada set anys, que en realitat era cada sis anys, perquè es comptava el primer i l'últim de cada septenni.

Dintre de la unitat familiar només es pagava un sol morabatí sempre i quan els béns fossin comuns. Quan altres membres del nucli familiar tenien béns separats, si aquests passaven del mínim establert, també pagaven un morabatí també en el cas de la mort del pare i la mare, tots els hereus amb béns superiors al mínim establert, majors o menors de 14 anys. Com es pot veure hi havia morabatins que representaven un foc, es a dir, tota una família, i morabatins unipersonals: viudes, fills menors d'edat, orfes que havien rebut l'herència paterna o materna, o les dues, i que nomes pagaven un foc si hi havia un sol hereu o pagaven tots, si l'herència repartida arribava al mínim acordat.

Aquells que tenien més d'una casa només pagaven per una. Els que no tenien ni casa ni propietats perquè les havien venudes, pagaven perquè es tenien en compte els ingressos de la venda. També estaven obligats a satisfer el morabatí els homes que, no posseint el mínim exigít l'any del monedatge, hi arribaven al casar-se; els que tenien les seves cases o terres llogades, encara que visquessin en casa d'altri; els que tenien mercaderies que al vendre-les superaven el mínim establert i aquells que canviaven de domicili o abandonaven la terra.

Les exempcions eren facultat reial. Entre els exempts hi havia aquells que no arribaven a la base impositiva establerta; la noblesa, els cavallers i els religiosos, encara que no pas en els primers anys de l'impost; els estrangers que no portaven deu anys en el país; els jueus en algunes ocasions; algunes poblacions i col·lectius, com a conseqüència de diversos favors que havien realitzat al rei; els homes que tenien cavalls i armes. No estaven exempts els oficials del rei que participaven en tot el procés de la col·lecta i els clergues que no exercien les seves funcions.

Com a casos especials cal considerar els ordres militars del Temple i de Sant Joan de Jerusalem que, des del 1302, tenien el privilegi de percebre la meitat del monedatge recaptat en els llocs de la seva jurisdicció. L'altra meitat quedava en mans del rei. Amb la desaparició dels templers aquest privilegi el van mantenir les ordes de Sant Joan de Jerusalem a Catalunya i Aragó, i de Montesa a València. També és excepcional la concessió del monedatge a particulars. Es coneixen dos casos: l'any 1321 el morabadi de la tinença de Benifassà va passar al monestir, i el 1384 el morabadi de Terol a la reina.

Els que no arribaven a la xifra mínima establerta ho juraven, però s'havia de demostrar. Si no se'ls creia, havien de procurar-se la presència de dos veïns que testifiquessin i juressin la veracitat de l'estat econòmic del declarant. Únicament així quedaven exempts. Si el col·lector no quedava convençut i no aportaven cap testimoni al seu favor, havia de pagar. En alguna relació apareixen indicats els casos dubtosos. Aquests podien acabar pagant, restar exempts o pagar la meitat. Un cop aclarits tots els casos dubtosos es repassava i comprovava el cens i si es trobava algun veï que per alguna circumstància no se l'havia comptabilitzat l'afegien al final. Era el que s'anomenava la "rebusca" i els afegits de nou o "novençans" passaven a formar part de les "trobas", "trobados" o "atrobats".

Un procurador reial era l'encarregat de recaptar el monedatge, ajudat per delegats i subdelegats que feien les feines més complexes. Eren anomenats collidors o col·lectors. Elaboraven les llistes definitives amb tots els contribuents que pagaven, indicaven els dubtosos, prenen nota dels que juraven no arribar a la xifra imponible i s'encarregaven de la rebusca. Feien els càlculs, les comprovacions i passaven comptes. Tenien un sou i un tant per cent del total recaptat. Es coneixen casos de frau per aconseguir un percentatge més alt, fet que provocava reclamacions i plets. A Mallorca se sap que els recaptadors concorrien a una subhasta. En alguns morabatins el col·lector cobrava segons la importància defensiva del lloc. En el de l'any 1397 de l'àrea del Cinca i la Llitera, el collidor va cobrar quatre morabatins per cada cent en els llocs murats i tres en els llocs obrets.

El període de set anys no sempre es complia. A València es va cobrar per primer cop l'any 1267, el següent, per tant, havia de ser el 1273. No es pot precisar si així va ser per manca d'informació. Se sap que, al costat d'espais de temps de cobrament regular, n'hi va haver d'altres d'irregulars, sense mantenir els períodes de set anys. A Mallorca se sap que també va passar i cal suposar que en el regne d'Aragó també. Hi ha una tendència a avançar el seu cobrament motivada per les necessitats econòmiques de la monarquia. És molt possible que els procuradors reials recaptessin l'impost, en més d'una ocasió, dintre del període dels set anys, sense esperar que s'arribés a consumir el temps reglamentat. I així fins que Carles III va suprimir el dret del morabatí l'any 1765.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona es conserven quatre registres dels morabatins del regne de València. Dintre de la documentació del Reial Patrimoni tenen els números 2402, 2403, 2404 i 2405. Els dos primers són dels anys 1356 i 1361 i no contenen relacions nominals dels contribuents. Els altres

dos són de l'any 1397 i si que inclouen la relació dels noms dels que van pagar morabatí i dels nichil. El registre 2404 es conserva incomplet i és el que aquí transcrivim. El 2405 és de Morella i les seves aldees, també transcrit, i d'ell en vaig fe una presentació fragmentària en els Col·loquis d'Onomàstica de Castelló de la Plana de l'any 1991. D'aquest mateix any 1397 es coneixen altres col·lectes del morabatí: de la castellania d'Amposta, de pobles aragonesos propers a Catalunya, alguns d'ells catalanoparlants (Fraga, Tamarit, Torrent de Cinca) o el de Sant Mateu.

És evident la importància que tenen per a l'antroponímia aquestes relacions d'habitants del regne de València a finals del segle XIV. I més si tenim present que malgrat tractar-se d'un document incomplet és un ric mosaic de cultures i llengües. Al costat de pobles habitats únicament per sarraïns, n'hi d'altres de població mixta, sense oblidar els conversos. També és benpatent l'origen dels pobladors de les diferents àrees. Mentre que Alpont està format gairebé en exclusiva per originaris de l'Aragó, els noms dels cristians de Cocentaina, per exemple, indiquen un lcar origen català. Darrera d'aquests noms hi ha unes llengües, l'àrab en uns casos, el català en els altres i l'aragonés, en procés de castellanització, en Alpont i termes veïns. Religió, llengua, origen, costums, situació social i econòmica: un ric ventall cultural i social se'ns apareix en cada un d'aquests grups de valencians del 1397. El pas dels anys ho difuminarà tot, de grat o per força.

MORABATÍ DE L'ANY 1397

Arxiu de la Corona d'Aragó. Reial Patrimoni, registre 2404

El primer foli és el 46. Falten els anteriors que corresponen a tot un llibret on hi havia la relació nominal dels morabatins d'Alzira i els que falten de Cocentaina. A continuació de cada nom apareix escrit "I morabati" detall que només copio en el primer cas documentat. He transcrit mantenint l'ortografia del document. Els casos de lectura dubtosa estan entre claudàtors, en blanc o amb les lletres més aproximades. He mantingut les aglutinacions dels articles i les preposicions si així estaven en el text original i no he afegit els accents gràfics. Les grafies del document en alguns casos són confuses, però entenedores com quan la ç. No és el mateix, però, quan hi ha poca o nul·la diferència entre la t i la c. Cal afegir, per últim, la dificultat de transcriure els noms dels sarraïns.

TRANSCRIPCIÓ

del morabatí de Cocentaina, Alpont i la Vall d'Elda de l'any 1397.

f. 46 COCENTAINA

- Item en Bertho Porta I morabati
- Item Domingo Monfort
- Item Bernat del Grado
- Item Jacme Ferrer saig
- Item Nanthoni de Exea balester
- Item en Bernat Bonet
- Item na Ramona de Pero Gil
- Item Johan Serra tintorer
- Item la dona na Fortunya
- Item Miquel Fortunyo son fill
- Item la dona na Sibilia den Rotla
- Item Nadal Belda
- nichil Item Johan Guitard
- Item en Bernat Techa
- Item Marti Johan cornamuser
- Item Pere Ferric
- Item Pere Donat
- nichil Item en Guillem Toroelles
- Item en Bernat de Scanya
- Item en Jacme de Puiancos notari
- Item en Bertho Macana perayre
- Suma de pagina XVIII morabatins

f. 46v.

- Item en Matheu Siurana
- nichil Item na Juneda
- Item en Bernat Juneda son fill
- Item Napparici Ramon
- Item la dona den Bernat Matheu
- Item Nandreu Orti
- nichil Item son nebot
- Item Napparici Celom
- Item sa neboda
- Item Na Avinent
- Item Nanthoni Castello
- Item en Domingo Marti perayre
- Item Johan Alverç
- Item na Maria den Gili Palomares
- nichil Item sa filla
- Item Bernat Marti convers
- Item Bertho Segarra convers
- Item Johan Lopic

Item a mare den Bernat Fluvia convers
 Item en Johan Segarra
 Item en Pere Deztorrent convers
 Item en Johan Gil sots alcayt
 Suma de pagina XVIII morabatins

f. 47r.

Item en Domingo Marti pastor
 nichil Item la dona na Montllora
 Item Domingo Pereç genre den Canals
 Item la dona den Diego Martineç
 nichil Item sos fills
 Item en Joan de Scanya
 Item en Gines Cerda
 Item en Domingo Aznar
 Item en Miguel Navarro
 Item en Pere Puianços sartre
 Item na Serena del Calderer
 Item en Domingo Marti
 nichil Item Johan Pereç bayner
 Item Domingo Pereç notari
 Item sos fills
 nichil Item en Pasqual Marti pastor
 Item Marti Apparici menestral
 Item na Elvira del Spital
 nichil Item son fill Jacme Oliver
 Item en Jachme Albert
 Item Pedro Macip den Johan de Anyan
 nichil Item Bernat Bonanat qui sta ab lo dit Johan
 Suma de pagina XVI morabatins

*Axi appar per carta publica testimonial cobrada avant en [morabatins] LIIII
 [morabatins]*

*Suma de tots los morabatins clars cullits en la dita vila de Concentayna CCCL
 morabatins*

f. 47v **LOS CRISTIANS DE MURO E DE LA TORRA**

Item Andreu Arnich
 Item en Bernat Bellver
 Item en Miquel Palasci
 Item en Miquel Marti
 Item en Bertho Valls
 Item Nantoni Rupia
 Item en Pere Cocorella
 nichil Item Salvador Casalduch
 Item Nandreu Mataredona

- Item en Marti Cerol
- Item en Domingo Noguerola major
- Item en Domingo Nogueroles menor
- Item en Pero Nogueroles

GAYANES

- nichil Primo Mahomat Alcadi alami
- Item Maymo Almoratalli
- Item Abrafim Almonari
- Item Hamet Mayo
- Item Mahomat Alifragui
- Item Yahie Alquizquaz
- Item la muller de Jaser
- nichil Item lo hereu de aquell
- Item la muller de Maymo Axarch
- Suma pagina XVIII morabatins

f. 48

- Item Caat Axarch
- nichil Item Mahomat Axarch
- nichil Item Ali Axarch
- nichil Item [Zohorol germa dels damunt nomenats
- Item Mahomat A1[ ]ebero
- Item Caat Ubaquer
- Item Yahie Xocayat
- Item Hamet Abolaix
- Item Yahie Abolaix
- Item Ali Catala nichil
- nichil Item los hereus de la muller del dit Catala
- Item Abdulgani
- Item Mahomat Maymo
- Item Amet Fat Item Axer Alcadi
- Item Amet Abenyahiexo
- Item Abrafim Axarch

LOS MOROS DE MURO

- Item Primo Çæet Adida
- Item Çæet Adzebib
- nichil Item Yahie Xobriqui
- Item Alluix Abdulgeni
- Item Loppo
- Suma pagina XVII morabatins

f. 48v.

- Item Mahomet Alboboni
- Item Abdalla Moarip

	Item	uxor Abencofafa
	Item	Caat Geme
	Item	Çaat Gemin
	Item	Mahomet Faronet
	Item	Çaat Sexoni
	Item	Hamet Ali Plani
	Item	Çaet Almaçuet
	Item	Abennagebe
	Item	Çaat Maçaddar
	Item	Çaat Moarip
	Item	Mahomat Hadida
	Item	Mahomat Abecoyt
	Item	Caat Abecarquo
	Item	Jaffer Abenageba
	Item	Mahomet Raffe
	Item	Amet Axer
	Item	Caat Jorondi
	Item	Ali Yuniç
	Item	Maymo Alga[lilinil
nichil	Item	Çaat Motaddar fill de Hamet Motaddar
	Suma	de pagina XXI morabatins

f. 49

	Item	Ali Motaddar jerma del sobredit
	Item	Mahomat Hadida
	Item	Çaat Hadida
	Item	Maymo Hadida
	Item	Mahomat Alafar
	Item	Hamet Alafar
	Item	Çaat Arrami
	Item	Faratg Almatret
	Item	Hamet Abçeyt

LALCUDIA

	Primo	Ali Almarhop
nichil	Item	Caat Abrenabrafim
	Item	Yahie Marsop
	Item	Hamet Albinxeri
nichil	Item	Caat Azmoy
	Item	Ali Abinxeri
	Item	Azmet Alecrogi
	Item	Hageiq Adnajar
	Item	Caat Alcayga
	Item	Hilel Albinxeri
	Item	Mahomat Algamet
	Item	la muller Dalcayga

nichil Item los hereus de Hacen Alcayga
Suma de pagina XIX morabatins

f. 49v

nichil Item Ayet Abenyahie
Item Caat Abeçalema
Item Hamet Alfaqui

TORBALLOS

Primo Hamet Dadedo
Item Hamet Alcacer
Item Abrafim Adida
Item Abrafim Alaycar
Item Hamet Alpist
Item Abrafim Axer
item Ali Alpist
item Abrafim Abenhadida
nichil item la muller de Acceth

CELHA

nichil Primo Abrafim Axer
item Mahomat Alpist
item Borayha

Lalqueria den PERE GUILLEM CEPELLO

Primo Abdolmelich Almaçuet
item Acceth
item Alfaderi
item Naja Çici
Suma de pagina XVI morabatins

f. 50 Lalqueria den LOIS CATALA

Primo Azmet Abolaix
nichil item Azmet Abenmelich
nichil item Çæet Çabe

La Moreria

Primo Azmet Abenayet alias Zaupar
Item Jaffar Atcaz
Item Abrafim Aliol
Item Azmet Gamaraça
Item Abrafim Abez o muller de aquell
Item Abrafim Abencogayba
Item Azmet Almenari
Item Homar Alixbili
nichil Item Mahomat Halaf

Item Axer Almarhop alias Axer (Portayre)¹ Alpetrayre
 Item Hacem Alpetrayre o son hereu
 Item Mahomat Alpetrayre
 Item Çaat Abenhabata
 Item Ali Almazlema
 Item Yahie Razbayda
 nichil Item Çaat Abohariç
 Item Cereig Aboariç
 Suma de pagina XVI morabatins

f. 50v

Item Çaat al Valenci
 Item Çaat Ybenxop alias Rohay lo Vell
 Item Hamet al Valenci alias Abenhayet
 Item Ali Negrello
 Item Abrafim Caçim
 Item Yahie Razbayda
 Item Yahie Moquerdem
 Item Abrafim Axochxi
 nichil Item los fills de Abbellici
 Item Mahomat Alazrach
 Item Hacgeig Xorruma
 Item los fills de Zupar
 Item Ali Abellici
 Item Çaat Ybenhaulit
 Item la muller de Axbili
 Item la muller de Mahomet Açet
 Item Axona mullre de Albuixi
 Item Çaat Abentalha
 Item Mahomat Alportal alias Xiorat
 Item Hamet Hamdon
 Item Maymo Pestunyal
 Suma de pagina XX morabatins

f. 51

Item la mare del dit Maymo
 Item Çaat Puxarri
 Item Abdalla Passarell
 Item Azmet Aliçar
 Item Abolaix Albayar
 Item son fillastre
 Item Mahomat Alfusor
 Item Mahomat Alaynuç
 Item Mahomat Metli

¹ Ratllat la document.

Item Mahomat Abecalha alfaqui
 Item Hamet Caranbeu la muller de Gibir
 Item Ali Abulbahar
 Item Abraffim Abulbahar
 Item Mahomat Arazconi
 Item Ali Moniç
 Item Çaat Xeriçh
 Item Mahomat Abenlopo
 Item Çaat Almarhop
 Item Mahomat Alacar
 Item Mahomat Yline Axer Abulcacim
 Item Abrafim Albocacim
 Item Mahomat Abeoxa
 Suma de pagina XXI morabatins

f. 51

Item Jucef Abez
 Item Abrafim Axechxi
 Item Abdalla Almarhop
 Item la muller den Ffrangell
 Item Caat Arom
 Item Caat Chiclima
 Item Amet Attaz
 Item Mahomet Hamdon
 Item Yahie Abencacim alias Hababi
 Item Yahieix Albarrazi
 Item la muller de Mahomat Almuoniç
 Item Mahomat Albolori alias appellat Carba
 nichil Item Arrami o sa muller
 Item Axer Axechxi
 Item los fills de Xicho
 Item Abrafim fill de Negrello
 Item Mahomat Abeoxa
 Item Mahomat Axechxi
 Item la muller de Calderer
 Item Mahomat Açen
 nichil Item Hamet Attaz alcadi
 Item Mahomat Albarede
 Item Cilim Alhalar alias Abennage
 Suma de pagina XXI morabatins

f. 52

Item Galip Alazla
 Item Hamet Alazla
 Item Mahomat Mazela
 Item Ali Mazela Hamet Aborix

- Item Abrafim Algereh[r] o sos hereus
- Item Yahie Hedar
- Item Mahomat Alhalar alias el Canterer
- Item la muller de Nage
- Item Abdalla Abinelig
- Item Mahomat Frangell bosser
- Item los fills de Caat Almelig
- Item Abdallat Xaat
- Item Hamet Rudona
- nichil Item Montagera
- Item Çaat Almozlema
- Item Ali Alcayubi alias Alhaix
- Item Hucey Albarrazi alias Zorarami
- Item Çaat Abenmanho
- Item Abencemeja alias Alhonayter
- Item la Almaxira
- nichil Item Hamet Axermi
- Item Mahomat Abenjafar
- nichil Item lo Baray
- Suma de pagina XXI morabatins

f. 52v

- nichil Item Hamet Adzebib
- Item Hamet Alcalbi
- Item Acet Abencofafa
- Item Çaat Loppo
- nichil Item Mahomat Açeyt
- Item Caat Alhalop
- Item Hamet Alhalop
- Item Caat Almenari
- Item Ali Almenari
- Item Hacen Alçaçer
- Item Hacet Abencofafa lo Vell
- Item Caet Alacafi
- Item Amet Ybencilim
- Item Mahomat fill de Negrello
- Item Mahomat Alhomimi lo barber
- Item Ali Abenfarraig
- Item Caet Abenlopo
- nichil Item los fills den Axer Axalacim
- nichil Item Huzeme Abengaful
- nichil Item Çaat Caxi
- nichil Item la muller de Porxi
- nichil Item Paparona
- nichil Item los fills de Halhay
- Suma de pagina XV morabatins